

Що являє собою «Руський мир»? Витоки, сучасний стан, уроки

14 01 2011

Сьогодні з російських та українських джерел можна багато почути про т.зв. «руський світ» (“русский мір”), який пропонується сприймати не як політичний проект, а як універсальну модель еднання всіх народів, які входять до канонічної території Московського патріархату. Тож, що ж собою являє ідея «руського миру»?..

«Мир залишаю вам, мир Мій даю вам; не так, як світ дає, Я даю вам. Нехай не тривожиться серце ваше і нехай не страхається»

Свангеліє від Іоанна 14, 27

Історія Православної Церкви в кожній країні барвиста та багатогранна. Можна достатньо впевнено сказати, що при єдності віри (сповідання догматів) у кожній Помісній Церкві (а в середини цих Церков ще й в кожній країні) є свої особливості в богослужбовій практиці, соціальних та політичних поглядах. Це цілком природно та законмірне явище, яке було ще з самого початку існування Святої Церкви Христової. Достатньо пригадати спори про святкування Пасхи в далекому ІІ столітті, коли практика малоазійських Церков стикнулася з практикою Римської Церкви. У 160 році Єпископ Смірнський Полікарп (посилаючись на авторитет Апостола Іоанна Богослова, учнем якого він був) намагався дійти консенсусу з римським єпископом Аніктою стосовно того, в який день необхідно святкувати Пасху. У той час кожна сторона лишалася при своїй думці. Через невеликий час римський єпископ Віктор вирішив припинити євархистичне спілкування з малоазійськими Церквами, як такими, що були незгідні з практикою його рідної Церкви, і лише мудрість святителя Іринєя Ліонського (який вмовив Віктора не розривати церковної єдності через різницю обряду) не дозволила цьому відбутися. Остаточо питання часу святкування найголовнішого християнського свята було вирішено I Вселенським Собором 325 р.

Згодом розбіжності між внутрішньою практикою Церков набувають інших рис. Погляди на шлюб, священство та методи місіонерства на сході та Заході стають відмінними. Останнє призвело до відомого конфлікту між німецькими кліриками та святителем Костянтином (Кирилом) II столітті, і Мефодієм – брати були звинувачені в тому, що служили Літургію слов'янською мовою, як в ересі. Папа римський повністю виправдав проповідників із Салонік, однак латинське духовенство Моравії та Паннонії й надалі опиралося можливості слов'янам розвиватися в рамках своєї ментальності, яка включала в себе мову та ідентифікацію себе не елліном чи римлянином, чи германцем, а саме слов'янином.

Історія, як і її дослідники, розставили у цієї історії всі крапки над «і»: Кирила та Мефодія було виправдано, а латинників, що їм просто заздрили – засуджено. Ніби всі погоджуються з цією думкою… однак, коли мова йде про сучасних «апоستолів уніфікації» (як колись це намагалися зробити латинські проповідники), то всі забувають про цей приклад та починають будувати теорії, які не тільки не відповідають дійсності, але й навіть суперечать Святому Письму.

Сьогодні з російських та українських джерел можна багато почути про т.зв. «руський світ» (“русский мір”), який пропонується сприймати не як політичний проект, а як універсальну модель еднання всіх народів, які входять до канонічної території Московського патріархату. Апологети цієї теорії говорять про те, що «руський світ» - це «світ Сергія Радонезького», і що ця ідея є трансформацією ідеї «Святої Русі» під реалії та виклики ХХІ століття.

Тож, що ж собою являє ідея «руського миру»?

"Предтечі" «Руського миру»

Неможливо не погодитись з тим, що це є продовженням ідеї «Святої Русі». Однак коріння цього лежать набагато глибше. Справа в тому, що біля XV століття в середньовічній Росії майже одночасно розвиваються теорії про «Святу Русь» та про «Москву – третій Рим». Обидві теорії лежали як в церковній, так і в політичній площині. Перша теорія говорила про те, що землі колишньої Русі, частина яких опинилася тепер під владою Московського князівства, сама по собі є святою. При цьому слід зауважити, що це стосувалося лише тієї «Русі», яка входила лише до Московського князівства. В цьому неможливо не вбачати прояву декількох факторів.

По-перше, це була спроба виправдати політичне зміцнення Москви, яка стала серйозним політичним гравцем завдяки зруйнуванню Ордою Батия Києва в 1240 році. Якщо московська Русь «Свята» - то це означає, що вона може претендувати на святість та значущість, яка раніше була властива Києву. Хоча, на відміну від московських мислителів, київські ніколи не доходили до того, щоби оголосити Київську Русь винятково святою. Максимум, що закладалося в церковній та містобудівельній архітектурі Києва, - це ідея про нього як другий Єрусалим – місто, яке має побудувати, подібну до храму та обєднати з Радодицею. І не більше. Однак москвитам треба було вигадати щось таке, щоби перевершило київську сакральну теорію, і вихід був знайдений в формі «Святої Русі», під якою слід розуміти, що мова іде про «Святу Росію». Ще раз підкресло – ця ідея стосувалася лише тих земель, які перебували під владою московського князя, тобто на території сучасної Росії. Тож, у даному контексті, теорія про «Святу Русь» - не більше, як політичний проект Москви, який не має нічого спільного із історичною Руссю, спадкоємницею якої в духовній, культурній, політичній і державній галузях є Україна.

По-друге, причини появи цієї ідеї лежали в соціальній площині. Необхідно було підняти дух народу на боротьбу з Ордою (і то тільки після того, коли Золота Орда почала занепадати, адміністративно-територіальною складовою якої на правах улусу і вірного слуги було і саме князівство Московське, а до нього з 1237-1238 років Суздальсько-Володомірські землі із їхніми князями); треба було кожному жителю Московського князівства (а не історичної Русі-України, на території якої іго Золотої Орди було повалено ще в 1320 році) усвідомити те, що його земля священна, «свята», а тому має право належати не іноземним завойовникам, а жителям цієї землі. Вочевидь, що до цього спонукала й діяльність преподобного Сергія Радонезького, який довів тогочасним росіянам, що Царство Небесне можна успадкувати й живучи на цій дрімучій землі. Сакральне відношення до своєї Батьківщини – це нормальне явище, яке властиво кожному народу. Тому в цьому контексті і на певному історичному етапі ідеологічний проект «Свята Русь» для Московського князівства приніс позитив – зрештою, політична зверхність залишків Золотої Орди була скинута (а вірніше відійшла в історію, шляхом свого законмірного занепаду), хоча азійські риси взаємовідносин між владою і її підданими в Росії не зникли й досі. І дивного тут немає нічого, адже так чи інакше Московське князівство, з часом Московське царство, а на сьогодні Росія стала фактичним спадкоємцем політичної влади тієї ж самої великої азійської імперії XIII–XVI століть - Золотої Орди. То ж чи не політична і культурна спадщина Золотої Орди породила в подальшому великоросійський шовінізм та імперські амбіції, в тому числі зазіхання на європейську духовно-культурну та політичну спадщину історичної Русі-України?

Третє. Усвідомлення себе мешканцем «Святої Русі» призвело жителів Московського князівства, а згодом і царства, до розвинутого почуття себе «обраним» народом: ця ж «Свята Русь» була оголошена «Уділом Божої Матері»). Уявімо собі психологію тогочасної людини: «живу в Святій Русі, яка є Уділом Богородиці. Живу на святій землі, якою опікається Найперша Ходатаїця за людський рід. Тож, якщо я живу на цій землі, то мос становиче унікальне … мій народ унікальний, **Я УНІКАЛЬНИЙ!**». Саме в цьому слід вбачати зародок особливості ментальності росіян вважати «своє» єдиним правильним, а «чуже» - чи не ерессю. І це стосується усіх сфер буття: духовної, культурної, політичної, соціальної та церковної. Якщо хоч щось не співпадає з російським світобаченням та імперськими вимогами – це має бути оголошено поза законом, і, зрештою, замінене на російське. Прикладів в історії багато: далеко не канонічні історичні обставини приєднання Київської митрополії до Московського патріархату; зруйнування в XVII–XVIII ст. давніх автономних прав Київського митрополіату як голови православних Київщини, Чернігівщини, Галичини та білоруських земель; згодом заборона друкувати книги українською мовою, а лише за російськими взірцями; заборона читати слов'янські тексти не так, як їх читавуть у Росії (не в Київській редакції, а тільки в Московській) та інше.

Усвідомлення себе унікальним, обраним з-поміж інших народом – це те, проти чого виступив Христос. Євреї-юдеї вважали (й досі вважають) себе таким народом, але їм Господь чітко сказав: «І не думайте говорити в собі: отець у нас Авраам; бо кажу вам, що Бог може з каменя цього звести дітей Авраамові» (Мф. 3, 9). Чим для них закінчилася ця гордість, відомо всім. Чим закінчилася гордість жителів «Святої Русі (Росії)», так само відомо: відчуття себе «богообраними» призвело до появи старообрядництва, яке зараз трансформувалося в любов до «древлеправославія» та «древлеблагочестія». Новопороки, монархічні церковні розкольніцькі структури, катакомбники, старообрядці – це все проросло на ґрунті гордівливого усвідомлення себе мешканцем «Святої Русі - Росії».

Останнє, що стосується ідеї «Святої Русі - Росії», відтак - «Руського миру» - це те, що ці ідеї стали спробою довести первородство Росії у справі спадкоємства славної Київської Русі, а вірніше історичної Русі-України. Але, як неможливо побудувати надійний дім без фундаменту, так і неможливо стало цілісно побудувати теорію «Святої Русі (Росії)», або по новому «Руського миру (Росії)» без Києва, як консолідуючого центру, який єдиний має **історичне** право бути об'єктом духовної, культурної і політичної спадщини «Святої Русі-України». Дім без фундаменту довго не може стояти – тож не дивно, що так само розвалилася і теорія про «Святу Русь (Росію)»: у когось вона виродилася в гордівливе ставлення до інших народів, а в когось взагалі переросла в нігілізм, містицизм, а, зрештою, в атеїзм.

Наступне джерело «Руського мира» - це ідея «Москва – третій Рим». Сформована в XV–XVI століттях, в письмовій формі вона виразилася в листах інокса Філофея до московського князя Василія III (батька Івана Грозного). Підхопивши ідею «Святої Русі - Росії», Філофей переходить межі всякого патріотизму, переводячи її на позицію нездорового націоналізму. Розвиваючи сучасні йому теорії, монах пише про те, що пали два Рима – власне Рим і Константинополь. Перший пав через свою еретичність, а другий через уніатство з Римо-Католицькою церквою та захоплення мусульманами в 1453 році. За думкою Філофея «руськоє (московське, російське – *АБ*) царство єсть єдинственне православне царство во всем мире; оно, следовательно, и есть истинный хранитель сияющего во вселенной православия; оно же есть поэтому истинно богоизбранное царство, призванное до конца веков сохранить в чистоте веру Христову и вручить ее, как неизменную святыню, Богу в пору наступления вечного царства Божия» [2, 391]. Один з кращих російських церковних істориків, який любив свою Батьківщину, так характеризує появу та поширення цієї ідеї: «представление о России, как едином в мире православном царстве, с естественной неизбежностью влекло за собой и византийское представление о русском государе, как полноправном хозяине в делах своей церкви. И замечательно, что эту точку зрения с особенным усердием развивал никто другой, как сами же представители церкви не к пользе, конечно, для интересов церковной, власти в будущем» [2, 391]. Сучасна російська енциклопедія дає таке поняття теорії «Москва – третій Рим», що вона «утвержда[ла] историческое значение столицы Русского государства – Москвы как всемирного политического и церковного центра» [4].

Таким чином можна побачити, що російські історики самі визнають міфічність та пагубність цієї теорії. Ця теорія мала на меті не тільки політичну, але й церковно-канонічну апологетичну мету: у 1459 р. московська частина Київської митрополії від'єдналася від Константинопольського патріархату через страх появи в 1458 році в Києві не «віртуального» титулярного, а наявного митрополита, який жив не в далекій Москві та йменувався «митрополитом Київським», а жив саме в Києві. Теорія російських вчених про тогочасне «уніатство» Константинопольського патріархату не витримує й малої критики для визнання «автокефаліе de facto» Російської Церкви за канонічну. Але це не тематика даної статті. Головне є те, що з падінням Константинополя москвичі швидко вирішили «озброїти» свого царя такими повноваженнями, які б дозволяли виправдати і постановлення митрополита Іони без згоди з Константинополем, і від'єднання від Київської митрополії (тогочасна схізма (розкол)), і перетворити царя на «захисника усіх у світі православних християн», що, в свою чергу, виправдувало чисельні завойовницькі війни Московського царства, а згодом Російської імперії.

Ця міфічна ідея настільки прижилася в російському суспільстві, що її відголоски можна побачити й донині. Російський цар став «самодержавнішим» не тільки в державі, але в Російській Церкві, яка дорого заплатила за ігри у «помазаника»: ліквідація патріаршества, перетворення Церкви на «гвинтик» державної машини, безконтрольна влада монарха в Церкві; тривалий період перебування на чолі церковного життя імператриць (жінок); народження атеїзму – усе це стало розплатою за довіру не Господу, а людині, князям земним: бо «хто ким буває пережожений, той тому і раб» (2Пет 2, 19). Якщо відкрити російські видання Святого Євангелія XIX століття, то можна побачити на останній сторінці напис, що ця книга надрукована на славу Святої Трійці за імператора такого-то. На двох сторінках перераховується вся родина російського монарха як «благочестивішого і самодержавнішого», а Святій Трійці, Богу, приділяється з цих двох сторінок не більше 3-4 рядків. І це показник «благочестя» того імператора? Це страшище за атеїзм, бо називається лицемірством. І джерело цього – у теорії «Москва – третій Рим».

У поєднанні з теоріями «Свята Русь (Росія)», «Руський мир», «третій Рим» сформував особливості менталітету російського народу: усвідомлення себе особливим народом (навіть серед інших православних народів), намагання розширення своїх політичних кордонів для «спасіння православ'я», нав'язування іншим народам свого світогляду (у разі невдачі – жорстоке переслідування інакомислячих). У поєднанні з елементами азійського укладу та здійснення політичної влади в Росії все це сформувало в російських політичних і церковних колах імперський менталітет, який має мало спільного з євангельським ідеалом буття християнина (про що буде сказано детальніше).

Сучасна реанімація старих теорій

Коротенький огляд «предтеч» «Руського миру» (під яким народи інших країнрозуміють насаджування «Російського світу») дає усвідомлення того, що сам «мир» є прямим продовженням попередніх теорій. Його можна назвати черговим варіантом спроб реанімувати і возродити теорії «Святої Русі - Росії» та «Москви – третього Риму». Але й яблуко недалеко впало від яблуні: ця дитина майже нічим не відрізняється від батьків – різниця лише в формулюваннях, а суть лишається тією ж самою.

«Руський мир» підноситься як дещо єдине для всіх носіїв православної культури від Далекого Сходу до Молдови, і мав би, за задумом його творців, охопити в єдиній площині духовну, культурну і політичну спадщину Російської Федерації, України, Білорусі, Молдови, Казахстану та майже усього пострадянського простору. За такої концепції всім народам визначених держав (які мають власну багатовікову духовну, культурну, політичну історію розвитку) пропонується уніфікація духовності, а відтак і культури в рамках фактичного підпорядкування духовним, культурним і політичним традиціям Росії. Сама по собі культура Росії не несе нічого негативного – це культура однієї з багатьох країн світу та одного із багатьох православних народів. Однак нав'язування цієї культури для народів інших країн та її насадження з ігноруванням культури та духовної спадщини інших народів фактично є проявом тоталітарного імперіалізму та великодержавного шовінізму. Навряд казах (який є тюрком) чи молдаван (який є романом) буде намагатися підтримувати російську культуру заради знищення своєї власної. Та й для чого це потрібно цим народам?

При цьому всі ми добре усвідомлюємо і розуміємо, що мова йде не стільки про міфічно уніфікований «Руський мир» (від слова Русь), а нам намагаються під благовидними словами привити і насадити саме «російськю» культуру та сприйняти її духовної і політичної гегемонії. Про це говорить географічне положення та безмежність території Російської Федерації; проблеми міжнаціональних та міжрелігійних відносин, що все більше і більше загострюються на теренах російської держави; аналіз політичних влободань прихильників та пропагандистів ідеї «Руського миру» (які всі, в тій чи іншій мірі, мріють про «велику і неподільну Росію»). Але не слід забувати про те, що Росія багатонаціональна і багатоконфесійна країна, і поширення ідеології «Руського миру» обов'язково призведе до внутрішньої кризи всередині самої Росії: носії культури «Руського мира» будуть активно насаджувати її іншим народам, а ті, в свою чергу, будуть повставати проти такого засилля та свавілля. Як і ідея «Свята Русь (Росія)», так і «Руський мир» («Російський світ») має на меті об'єднати «всіх і всіх» навколо навіть не російського, а московського імперського світогляду. Знаходячи собі нечисленних однодумців серед інших народів, апологети «Руського миру» намагаються, слабо аргументуючи, заявляти, що це не політичний проект, але якщо це не політичний проект, то чому він проповідується та всіляко насаджується саме представниками російських політичних і релігійних кіл (не пропонується, а саме наполегливо проповідується і насаджується!) не лише в Росії, але й в Україні, Молдові, Білорусі, Казахстані та інших країнах, на які Росія активно намагається поширювати саме політичний вплив?

Серед прихильників ідеї «Руського миру» знаходяться люди, які перебувають в лоні Святої Православної Церкви. На жаль, при проповідуванні ідей «Руського миру» з їхніх уст дуже рідко доводиться чути слова про Христа, про милосердя, про християнські православні чесноти. У той же час вони беруть участь у різного роду асамблеях і проєктах «Руського мира», що проходять під гаслами єднання всіх росіян. А куди повинні подіватись не росіяни (українці, білоруси, молдавани, казачи, євреї та ін.), що є православними і знаходяться в лоні однієї і тієї ж самої Святої Православної Церкви? Наприклад, в Одесі ідеї «Руського миру» активно проповідує прот. Андрій Новіков, а в Києві філософ Тарас Борозенець. Останній написав вже достатню кількість статей, у яких захищає ідеологію «Руського миру» і одночасно зневажає українську національну ідею – державотворчу національну ідею України, громадянином якої він є. Дивний парадокс? Тож навіть з цього можна побачити, що ідеологія «Руського миру» - це, в першу чергу, проєкт не церковний, а політичний. Проєкт, головна мета якого – повернути думки і серця мешканців сусідніх із Росією країн до «Руського миру (Росії)».

Проєкт «Руський мир» приречений на невдачу. По-перше, на дворі ХХІ століття – вік інформаційних технологій, коли людину мало переконують заяви, що треба все робити для зміцнення духовної і політичної могутності іншої країни, у контексті «Руського миру» - Російської Федерації. Країни (що тут ховати правду!), яка століттями намагалася зруйнувати духовну, культуру, політичну і державну єдність інших, сусідніх з нею народів. «Древністю» ідеї вже нікого не здивуєш – її наміри очевидні, та й Євангеліє древніше, а ідея «Руського миру» йому суперечить (бо Христу та Апостолам довелося витратити багато зусиль на те, щоби довести до людства, що християнство є **духовно об'єднуючою і спасаючою діш** вірою, а не **уніфікаційно обраною** релігією в інтересах того чи іншого народу).

По-друге, в країнах, які перебувають за межами Російської Федерації, але які, без їх відома і бажання, автоматично «записали» до «Руського миру», ця ідея ніяк не може прижитися і не приживеться. І справа не в місцевому націоналізмі. Просто люди ще не втратили та й не хочуть втратити свою ідентифікацію: українцє хоче бути українцем, білорус – білорусом, казах – казахом, а молдаван – молдаванином. При цьому кожен хоче чути Святе Письмо на своїй рідній мові, чути проповідь мовою своїх батьків, та молитися разом із усім своїм народом у своїй Помісній Церкві, яка буде відображати споконвічні традиції та багатовікові риси його рідного краю. Українцю природно бачити в храмі рушники на іконах, на Різдва співати колядки, а в День державної незалежності радіти за свою країну та молитись за неї. Усе це в «Руському мирі» загалом сприймається як вплив українського націоналізму (за російською шовіністичною термінологією «самостійництва»), тож мета і завдання «Руського миру» – припинити ці речі, бо в імперському світогляді працює єдине правило: «усе, що суперечить нашій думці, треба винищити», або в крайшому випадку послабити. Раніше, за панування комуністичної ідеології, намагаєи створити єдиний «радянський народ», а тепер комусь захотілось з усіх православних на пострадянському просторі, під омоніром святої Православної Церкви, зробити єдиний «Руський мир», в основі якого повинна панувати російська культура, і російська церковна та політична думка. Тож навіть, як черговею великодержавною спробою Кремля залучити на свій бік жителів незалежних держав колишнього Радянського Союзу спочатку як «носіїв і прихильників російської культури», а потім і як політичних союзників, цей новітній утопічний проєкт не назهвш.

Уроки «Грецького миру»

Якщо ми звернемоь до церковної історії, то зможемо легко побачити всю згубність намагання підтасувати історичні факти, як в церковному, так і в державному житті тих чи інших народів. Достатньо пригадати багатостраждальну Болгарію, яка потерпала від греків-фанаріотів, які на болгарських землях намагалися побудувати свою «нову Візантію», в якій ніякого місця не було болгарам, як нації, болгарському богослужінню в Церкві та ін. Грецький націоналізм, який хотів уніфікувати все в своїх рамках, або, говорячи мовою ХХІ століття створити «грецький мир», призвів до повстання болгарського народу проти пригноблювачів, відрадженням своєї церковної автокефалії та державної незалежності. Хіба цієї історії не знають в Москві? «Руський мир» - це модифікована форма Фанару XIX століття, де політика обгортается в навколоцерковну оболонку, а незгідність з цим оголошується мало не як гріх.

Якби апостоли несли всьому світу культуру свого народу («еврейський мир!») та змущували своїм авторитетом її приймати, то ми би мало чим відрізнялися від юдеїв. Але ж наш Спаситель Ісус Христос та святі Апостоли залишили нам Боже вчення про Церкву Христову, а не про міфічні мيري богообраних народів.

Ідеологія «Руського миру» небезпечна як для самої Росії, так і для України, і інших країн пострадянського простору, як багатонаціональних держав. Ідея уніфікації народів за псевдоцерковною термінологією може призвести до того, що православні інших національностей (але громадяни цих держав) відчують себе чужими у своїй власній країні, тож недопустимим є те, щоб ця «чужинність» проповідувалася церковними служителями, які, наopak, мають усе робити не для роз'єднання, а для єднання народів. Але єднання не політичного, з міфічним відтінком, а єднання у Христі.

Чи не першими проявами міфічного і непродуманого загравання з ідеями «Руського миру» за національною ознакою стали нещодавні грудневі 2010 року погроми в Москві та Санкт-Петербурзі, що призвели до людських жертв. Можливо, що саме в цій площині слід вбачати коріння нещодавньої заяви прем'єр-міністра РФ Володимира Путіна про те, що Росія змогла би перемогти у Великій Вітчизняній війні без України, бо, за його думкою росіяни «все равно би победили, потому что мы (тобто Росія - АБ) - страна победителей» [5]. Така заява глибоко образила народи не тільки України, але й всіх країн колишнього СРСР. Але ґрунт такої думки – саме в імперському усвідомленні Росії як єдиної «богогносної» держави.

«Руський мир» у його московському політико-культурному тлумаченні – прямо суперечить Євангелію. Якщо цей «мир» має право на існування, то так само право на існування мають український, білоруський, грецький, румунський, болгарський, грузинський та інші «мири». Але якщо дозволити відбутися цьому «Руському миру», то він рано чи пізно зіштовхнеться з українським, білоруським, молдовським, грецьким, румунським, болгарським, грузинським та іншими «мирами». Що ж тоді почнеться? В крайшому випадку – нова хвиля пропаганди, що «Руський мир» («Російський світ») кращий за грецький … А це прямий шлях до новітніх роздорів у вселенському святому православ'ї , а не виключно, що й до розколів.

Мир Господа, а не якогось іншого «миру»

Господь сказав: «Мир залишаю вам, мир Мій даю вам; не так, як світ дає, Я даю вам. Нехай не тривожиться серце ваше і нехай не страхається» (Іоанна 14, 27). Слово «мир» в грецькому оригіналі звучить як εἰρήνη, що означає мир душевний, той мир, за який ми молимося на великій ектенії. Несприйняття ідеології «Руського миру» поза російським політико-культурним прошаарком свідчить про те, що його термінологія і сутність не похідні від етимології душевного спокою, він, навпаки, лише вносить розбрат, напругу, роз'єднання … що завгодно, але εἰρήνη, який дає Господь, а отже по своїй сутності є його антиподом. Якщо ж ідеологи «Руського миру» виводять це поняття із термінології εἰρήνη, то це дуже гордівливе, але утопічний прояв імперської впевненості у своїй зведності.

Як б похідна «Руського миру» не була – вона, по суті, руйнує мир між народами, дарований Господом; мир, який так важко віднайти та зберегти в нашому буремному житті. Краще б проповідники цього «миру» звернули увагу на великі проблеми, які відбуваються всередині російського суспільства – поширення сектанства, церковні розколи, міжнаціональні війни, демографічна криза, відсутність молоді в храмах, анж намагаються повторити гіркий досвід своїх предків XV–XVI століття, який призвів до трагічних та сумних наслідків у XX–XXI століттях.

Ніколи не слід забувати, що ми християни, яких має впізнати світ в тому, що матимемо «любов між собою» (Іоанна 13, 35), а не ненависть до якої призводять великодержавні на кшталт «Руського миру» теорії, що у своїй основі переслідують лише ті цілі, які «світ дає» (Іоанна 14, 27).

Посилання на літературу

- Новий Завіт. – Видання Екзарха всієї України, Митрополита Київського і Галицького, К., 1988.
- Карташев А. Очерки по истории Русской Церкви. Т. 1. – М., 1997. – 688 с.
- Володимир (Сабодан), Митр. Пам'ять про Новий Єрусалим: київська традиція (Слово про Київ на відкритті IX Міжнародних Успенських Читань «Пам'ять і надія: горизонти та шляхи усвідомлення») // https://orthodox.org.ua/uk/node/5692. Дата доступу 21.12.2010 р.
- Большая Энциклопедия Кирилла и Мефодия на 12 CD дисках, версия 2006 года.
- Путин: Россия победила бы немцев и без Украины // <https://for-ua.com/politics/2010/12/16/133616.html>

Про автора

Ігумен Арсеній (Бочкарь), доктор богослов'я, деномент, проректор Ужгородської Богословської Академії Української Православної Церкви (Московський Патріархат)